

**ÖAVRUPA B RL ANAYASASIÖ VE DÜ ÜNDÜRDÜKLER :
S YASÎ ENTEGRASYON TEMELL B R KAVRAMLA TIRMA DENEMES****SOME REFLECTIONS ON THE CONSTITUTION OF THE EUROPEAN UNION:
A POLITICAL INTEGRATION ORIENTED APPROACH**

Ali Ersoy KONTACI*

 <https://doi.org/10.21492/inuhfd.650185>**Makale Bilgi**

Gönderilme:23/11/2019
Kabul: 08/12/2019

Anahtar Kelimeler

*Avrupa Birli i
Anayasas,,
Laeken
Deklarasyonu,
Konvansiyon,
Anayasalar,n Siyasî
levleri,
Siyasî Entegrasyon.*

Özet

Anayasalar, hukukî i levlerine ek olarak çe itli siyasî i levleri de bulunan temel belgelerdir. Bu ba lamda, anayasalar,n siyasî i levlerinin en ba ta geleni; siyasî entegrasyon i levidir. Bu çerçevede anayasalar,n siyasî entegrasyon i levi; toplumda var olan tüm görü farklılıklar,n ve ç,kar çat, malar,n, a an, toplumsal ya am,n devam, için gereken asgarî uyum ortam,n, yaratan ve bu yolla da belli bir siyasa alt,nda ya ayan insanlar,n kolektif kimli ini olu turan ve onlar, bir arada tutan hukuk ötesi bir i lev olarak tan,mılanabilir. Modern anayasalar, ortaya ç,k, yüzy,llar, itibariyle ulus-devletler ça ,n,n ürünleri olduklar, için, bugüne kadar söz konusu i levi hep ulusal düzeyde gerçekle tirmi lerdir. Bu geli menin en büyük istisnas, ise, ulusüstü bir anayasac,l,k denemesi olan öAvrupa Birli i Anayasas,ö giri imidir. Bu çal, mada, öncelikle söz konusu giri imin ortaya ç,k, ,, somutla mas, ve ba ar,s,zl, a u ramas, süreçlerine yak,ndan bak,lmakta; sonras,nda ise an,lan giri imin alt,nda yatan dinamiklerin, anayasalar,n siyasî entegrasyon i levi temelinde aç,klanabilece i ileri sürülmektedir. Çal, ma, ulusalt,, ulusal ve ulusüstü düzeylerde ortaya ç,kan yeni krizlerin de etkisiyle, önümüzdeki y,llarda, anayasalar,n her düzeydeki siyasî entegrasyonun gücünün ve i levinin yeniden ve s,kl,kla tart, ,laca , öngörüsüyle noktalanmaktad,r.

Article Info

Received: 23/11/2019
Accepted: 08/12/2019

Keywords

*Constitution of The EU,
Laeken Declaration,
Convention,
Political Functions of
Constitutions,
Political ntegration.*

Abstract

Constitutions are fundamental documents having political, as well as legal functions. In this respect, one of the most prominent functions of constitutions is their (political) integrative function. As such, constitutions help to develop an overarching identity that would remain above the plurality of opinions and interests that exist within a society and develop a communal spirit and a collective identity which, in return, would develop a minimum social cohesion that is required to maintain a functioning social order. Modern constitutions, being products of the nation-state era, have thus far delivered such function at the national level. The biggest exception to this rule is the öConstitution of the European Unionö, being an initiative at the supranational level. In this study, the emergence and the failure of such initiative is examined, followed by an explanation of the underlying dynamics with reference to the integrative function of constitutions. The article concludes with the prediction that, under the continuing pressure coming from several crisis at the subnational, national and supranational levels, integrative function of the constitutions will remain its place at the top of the agenda in all those respective domains.

Bu eser [Creative Commons Atif-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır

* Dr. Ö r. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku ABD. kontaci@law.ankara.edu.tr
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9643-4801>

I. G R

Siyasî entegrasyon, orijinal anlam,yla, uyruklar,n devlete riayet ve sadakat göstermelerini sa layacak ve siyasî sistemin üyeleri aras,ndaki davran, lara hâkim olacak bir normatif oyda ma yaratma amac,n, ifade etmektedir.¹ Bu içeri iyle siyasî entegrasyon teorisi, özellikle yeni kurulmakta olan ülkelerde ihtiyaç duyulan toplumsal birli e ula mak için, olgun bir siyasî kültürün varl, ,n, art ko makta; olgun bir siyasî kültüre ula man,n ise ancak toplumsal ileti im kanallar,n,n sa layaca , olanaklar, kullanarak mümkün olaca ,n, belirtmektedir. Toplumsal ileti imin geli tirilmesi ise yaln,zca toplumsal hareketlilik yoluyla sa lanabilece i için, sonuç olarak siyasî bütünle me ile toplumsal hareketlilik imkânlar, aras,nda vazgeçilmez bir sebep-sonuç ili kisi oldu u kabul edilmektedir.²

An,lan teorisinin i aret etti i ötoplumsal hareketlilikö olgusunun, toplumun içinde ya ayan bireylerin fizikî olarak bir yerden bir yere hareket etmelerini a an bir anlam ta ,d, , ku kusuzdur. Bu geni anlam,yla toplumsal hareketlilik, bireylerin kültürel ve s,n,fsal katmanlar aras,nda yer de i tirme olanaklar,na sahip olmalar,n,, bireylerin ve gruplar,n birbirleriyle görece e itlikçi düzlemlerde kar , kar ,ya gelebilmelerini, görü ve fikir al, veri inde bulunabilmelerini, ortak eylem, i birli i ve hatta rekabet ortamlar, geli tirebilmelerini ifade etmektedir. Bu ba lamda, toplumsal hareketlilik yoluyla toplumsal ileti imin; toplumsal ileti im yoluyla da olgun bir siyasî kültürün in as, sürecinde, mevcut bütün tarihsel ve toplumsal faktörlere ek olarak, hukukî tercih ve araçlar,n da belirleyici bir etkisinin olaca ,n, kabul etmek gerekmektedir. Konusu itibariyle bu yönde etkiler do urmaya en elveri li araçlar,n topland, , metinlerse, kural olarak anayasal nitelikli belgeler olmaktadır. Bu ba lamda anayasalar, bir toplumsal örgütlenmenin entegrasyon derecesi ve süreçleri aç,s,ndan hem *belirleyici*, hem de *aç,klay,c*, gücü olan metinler olarak kar ,m,zda durmaktadır.

Anayasalar,n bu i levinin, an,lan metinlerin teknik *hukukî i levlerinden* ayr, olarak ve k,smen bu i levlerin hayata geçirilmesini sa layan hukukî araçlar eliyle gerçekte tirilen *siyasî bir i lev* olarak tan,mılanmas, mümkündür. Bu anlamda anayasalar,n siyasî i levlerinden en ba ta geleni; siyasal entegrasyonu gerçekte tirme, sürdürme ve koruma i levi olarak somutla maktadır. Bu çerçevede anayasalar,n entegrasyon i levinin; belli bir toplumda var olan tüm görü farkl,l,klar,n, ve ç,kar çat, malar,n, a an, toplumsal ya am,n devam, için gereken asgarî uyum ortam,n, yaratan ve bu yolla da belli bir siyasa alt,nda ya ayan insanlar,n kolektif kimli ini olu turan ve onlar, bir arada tutan hukuk ötesi bir i lev olarak tan,mılanmas, mümkündür.³ Bu yönüyle öba ar,l,ö olarak kabul edilebilecek olan bir anayasan,n da, ait oldu u toplumun siyasî kimli inin olu umunu destekleyen ve temel toplumsal de erler ile toplumun gelecek beklentilerini yans,tan bir belge halini alaca , söylenebilir.⁴

Modern anayasalar, ortaya ç,k, yüzy,llar, itibariyle ulus-devletler ça ,n,n ürünleri olduklar, için, bugüne kadar söz konusu i levleri hep ulusal düzeylerde gerçekte tirmi veya gerçekte tirmeye çal, m, lard,r. Bu birkaç yüzy,ll,k geli im çizgisinin en büyük istisnas, ise, ulusüstü (*supranational*) bir anayasac,l,k denemesi olarak 2000đi y,llar,n ba ,nda ortaya ç,kan ÖAvrupa Birli i Anayasas,ö giri imidir. Bu çal, mada, öncelikle söz konusu giri imin ortaya ç,k, ,, somutla mas, ve ba ar,s,zl, a u ramas, süreçlerine yak,ndan bak,lmakta; sonras,nda ise böyle bir giri imin ard,nda yatan as,l nedenin, anayasalar,n siyasî entegrasyon i levi temelinde aç,klanabilece i ileri sürülmektedir.

II. AVRUPA B RL TARTI MALARININ ANAYASALLA MASI: EKONOM N ND L NDEN S YASET ND L NE DÖNÜ

kinci Dünya Sava , sonras,n,n kendine özgü ko ullar, içinde do an ÖAvrupa

¹ AKE, Claude: *öPolitical Integration and Political Stability, A Hypothesisö (Political Integration), World Politics, 19(1), 1967, s.486.* Buna kar ,l,k, ötoplumsal entegrasyonö, ödevlet yap,lanas, anlam,nda entegrasyonö ve ödevletleraras, seviyede entegrasyonö gibi farkl, düzeylerde gerçekte en entegrasyon türlerinden söz etmek de mümkündür. Bkz. FRANKENBERG, Günter: *öTocqueville's Question: The Role of a Constitution in the Process of Integrationö, Ratio Juris, 13(1), 2000, s.4-5.* Buna kar ,l,k, ötoplumsal entegrasyonö, ödevlet yap,lanas, anlam,nda entegrasyonö ve ödevletleraras, seviyede entegrasyonö gibi farkl, düzeylerde gerçekte en entegrasyon türlerinden söz etmek de mümkündür. Bkz. FRANKENBERG, s.4-5.

² AKE, Claude: *A Theory of Political Integration, (Theory of Political Integration) The Dorsey Press, Homewood, Illinois 1967, s.96-97.*

³ GRIMM, Dieter: *Integration by Constitution, International Journal of Constitutional Law, 3(2-3), 2005, s.194-195*

⁴ GRIMM, s.194-195.

bütünle mesiö projesi, 1950lerden günümüze uzanan süreçte oldukça etkileyici bir seyir izlemi tir. Bu ba lamda, Büyük Sava ın yaralar,n, sarma ve Avrupa,n bütününü tahrip olmu ekonomisini aya a kald,rma hedefleriyle ç,k,lan bu yolculu un ilk dönemi, özellikle de 1952 y,l,nda giri ilen öAvrupa Politik Toplulu uö (*European Political Community*) projesinin ba ar,s,zl, a u ramas,n,n ard,ndan⁵, ekonomik öncelikler ekseninde tan,mılanan bir yol haritası, izlemi tir. Bu dönem boyunca tek pazar,n (*single market*) in as, ve ekonomik büyüme gibi kayg,lar, kamusal tart, malarda demokratik hesap verilebilirlik ve iktidar,n denetlenmesi gibi konulardan çok daha büyük bir yer i gal etmi ve bir anlamda *öekonominin dili, siyasetin diliyle yer de i tirmi tirö*.⁶

Avrupa,n kinci Dünya Sava , sonras, yeniden in a sürecine hâkim olan temel dinamikler aras,ndaki bu s,ralama, 1992 y,l,nda imzalanan Maastricht Antla mas,ına kadar da geçerlili ini büyük ölçüde korumu tur.⁷ mızaland, , tarihten yakla ,k iki y,l sonra yürürlü e giren Maastricht Antla mas,ında ise, o güne kadarki öüçayaklı,ö Avrupa resminin, öüç sütunödan olu an farklı, bir Avrupa resmiyle yer de i tirdi ine ahit olunmu tur. Bu çerçevede, öAvrupa Topluluklar,ö olarak isimlendirilen ve sava sonras, Avrupa,n kurucu kurumsal örgütlenmesini olu turan Avrupa Kömür ve Çelik Toplulu u, Avrupa Atom Enerjisi Toplulu u ve Avrupa Ekonomik Toplulu u öbirinci sütunö ad, alt,nda bir araya getirilirken; bunlara, öikinciö ve öüçüncü sütunlarö olarak tan,mılanan öOrtak D, ve Güvenlik Politikası,ö ile öAdalet ve çilerinde birli iö politikalar, eklenmi tir.⁸ Dahas,, bu kurumsal dönü üm sürecinin, çok önemli baz, siyasî/sembolik ad,mılarla da tamamlandı, , görülmü tür. Bu kapsamda, Antla ma,n ömü terek hükümlerö ba l, , alt,ndaki (A) maddesinde öAvrupa Birli iö tabiri resmî olarak ilk defa kullan,lm, ve de inilen bu öBirliköin yans,malar, olarak, övatanda l,kö ve öortak d, politikaö gibi çok önemli ulusüstü ça r, ,mlar içeren kavramlara yer verilmi tir. Bu ba lamda Maastricht Antla mas,, Avrupa Birli i'nin geli im sürecinin, ekonominin sihirli kavramlar,n,n sa lad, , mutlak dokunulmazlık alan,ndan, siyasetin kendine özgü çat, malar,yla tan,mılanan aray, lar evrenine geçmesinin de kap,lar,n, açm, t,r. Deyim yerindeyse; ösiyasetin diliö, Maastricht Antla mas,ıyla birlikte, sava sonras,n,n ola anüstü ko ullar,nda kendisini geri plâna iten öekonominin diliönden geçmi in rövan ,n, almaya ba lam, t,r.

Ne var ki, ekonominin dilinden siyasetin diline bu geçi , geleneksel Avrupa taraftarlar,n,n beklentilerinin aksine, öBeyaz Kitapö⁹ ve Tek Avrupa Senediöyle ekonomik kurulumu büyük ölçüde tamamlanan Avrupa,n, siyasî aç,ndan da *kuruluvermesine* yol açmam, t,r. Tam aksine, bu dönü ümle birlikte Avrupa, o güne kadar görmezden gelinen pek çok tart, ma bir anda dirilmi ve söz konu u tart, malar,n Avrupa,n entelektüel gündemine damga vurdu u bir döneme girmi tir. Bu kapsamda, 1990lar,n ba ,ndan 2000lerin ilk y,ıllar,na uzanan süreçte ya anan tart, malar,n a ,rl,k merkezi de, ekonomik alandan siyasî ve hukukî alana do ru hissedilir bir kayma ya am, t,r.

Bu dönemde öne ç,kan tart, ma ba l,klar,; gittikçe ilerleyen bütünle me sonucunda

⁵ de BÜRCA, Gráinne: *öIs EU Supranational Governance a Challenge to Liberal Constitutionalism?ö*, New York University School of Law Public Law & Legal Theory Research Paper Series, Working Paper No. 18-09, 2018. Avrupa Politik Toplulu u hakk,nda ayrıca bkz. GRIFFITHS, Richard T.: *öEurope's First Constitution: The European Political Community, 1952-1954ö*, in Martin, S. (ed.), *The Construction of Europe, Essays in Honour of Emile Noël*, Springer, Dordrecht 2005, s.19-39; GÜNÜ UR, Haluk: *Avrupa Birli i, Avrupa Ekonomik Dan, ma Merkezi Yay,n,, Ankara 2014*, s.44-45.

⁶ SIDENTOP, Larry: *Democracy in Europe*, Allen Lane, The Penguin Press, Great Britain 2000, s.102.

⁷ Avrupa Birli i'ne üye ölkelerin devlet veya hükümet ba kanlar,ndan olu an Avrupa Birli i Konseyi'nin 10 Aral,k 1991 tarihinde Maastricht'te yap,lan toplant,s,nda kabul edilen ve yine 7 ubat 1992'de ayn, yerde imzalanan Antla ma,n resmî ad, öAvrupa Birli i Antla mas,ö,d,r (*Treaty on European Union*). Anla ma metni için bkz. öTreaty on European Unionö (OJ C 191, 29.7.1992), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).

⁸ Maastricht Antla mas,ın getirdi i bu kurumsal yap,n,n kolay anla ,l,r ve bir ematik anlat,m, için bkz. SHAW, Jo: *Law of the European Union*, Macmillan, London 1996, s.6.

⁹ öBeyaz Kitapö (White Paper), Avrupa Komisyonu taraf,ndan çe itli tarihlerde haz,rılan ve Birlik'ın belli bir alandaki faaliyetlerine ili kin politika önerilerini içeren raporlara verilen genel add,r. Burada de inilen öBeyaz Kitapö ise; 1985 y,l,nda Jacques Delors'ın Komisyon Ba kanl, , döneminde olu turulan bir kurul taraf,ndan haz,rılan ve Avrupa Tek Pazar,ın kurulabilmesi için al,nmas, gereken 279 önlemleri içeren Cockfield Raporu'nu ifade etmektedir. Bu rapor ile, söz konusu raporun haz,rılanmas,na giden yolda ya anan 1970 petrol krizi ve Bretton Woods Para Sistemi'nin çökü ünün ard,ndan kar ,la ,lan Avrupa manzaras,n,n özlü bir anlat,m, için bkz. CLAYTON, Jess: *öA History of European Integrationö*, in Garcia, J.J.F./Clayton Jess E./Hobley, Christopher (ed.), *The Student's Guide to European Integration*, Polity Press, Padstow-Cornwall 2004, s.17-21.

Birlikön kurumsal yap,s,n,n büyük ölçüde geni ledi i ve bu geni lemeyle ba lant,l, olarak da, Birlikön karar alma usulleri ve çal, ma yöntemlerinde kimi belirsizlik ve yetki payla ,m, sorunlar,n,n ortaya ç,kt, , noktalar,nda dü ümleniyordu. A ,rl, , gittikçe daha çok hissedilen bütün bu öteknikö problemlere ek olarak, yetkileri peyderpey artan Birlik kurumlar,n,n yaratt, , me ruiyet aç, , ile halktan kopuk bir görünüm arz eden Avrupa imgesinin yaratt, , sorunlar da listeye ekleniyor ve 21. yüzy,l,n e i inde Avrupaön,n konumuna ili kin tart, malar, tüm a ,rl, ,yla gündeme hâkim oluyordu. Nitekim 2001 y,l,nda imzalanan ve Avrupa mimarisinde çok önemli yenilikler öngören Nice Anla mas,öna ekli öNihâf Senetöte yer alan öAvrupaön,n Gelece i Hakk,nda Deklarasyonöda da benzer sorunlara dikkat çekiliyor ve öAvrupaön,n gelece i hakk,nda daha geni ve daha derin bir tart, man,nö aç,lmas, gerekti ine vurgu yap,l,yordu.¹⁰

Bu ça r,ya cevap olarak, 15 Aral,k 2001 tarihinde toplanan Laeken Zirvesi sonucunda ilân edilen öAvrupa Birli için Gelece i Hakk,nda Laeken Deklarasyonö da i te tam bu ihtiyaca yan,t verme iddias,n, ta ,yordu.¹¹ Asl,nda, Deklarasyonöda dile getirilen görü ler, Avrupaön,n siyasî seçkinlerinin ya l, k,tan,n gelece ine ili kin beklentilerinin manifestosu niteli indeydi. Gerçekten de, metinde öncelikle Avrupaön,n 21. yüzy,l,n hemen ba ,ndaki konumu hakk,nda temel bir de erlendirme yap,l,yor ve gelinen durum; ö...bir dönüm noktas, ve Birlikön var olu unda kader tayin edici bir anö olarak tan,m lan,yordu. Bu tan,m, Avrupaön,n iç dinamiklerinden kaynaklanan demokratikle me ihtiyac, ile d, dinamiklerden kaynaklanan öetkin ve dünya meselelerinde söz sahibi olanö bir Birlik gereksinimi ile aç,k lan,yor ve Avrupa vatanda lar,n,n, Birlikön kendilerine daha yak,n, faaliyetlerinin daha anla ,l,r ve Birlik taraf,ndan al,nan kararlar,n daha effaf olmas,n, talep ettikleri belirtiliyordu. Bu ihtiyaçlar,n kar ,lanmas, için de, bir yandan Birlik kurumlar,n,n revizyonu ile etkin çal, malar,n,n sa lanmas,; di er yandan da öTemel Haklar art,ön,n ba lay,c, hale getirilmesi gibi ad,m larla Birlikön demokratik karakterinin güçlendirilmesiö, çözüm önerisi olarak sunuluyordu.

Deklarasyonönün en dikkat çekici özelli i ise, öAvrupa Vatanda lar, için Bir Anayasaö olu turmak üzere gerekli haz,rl,k çal, malar,n, yapmak ve Avrupaön,n gelece i üzerine daha geni bir tart, ma platformu yaratmak amac,y la bir öKonvansiyonö olu turulmas,n,n karara ba lanmas,yd,. Bu ad,m la birlikte, o tarihe kadar uluslararası, anla malar eliyle yürütülen Avrupa Birli i Projesiönün anayasal bir sistem haline dönü mesinin önu aç,l,yor ve o tarihe kadar daha ziyade akademik çevrelerin¹² ve baz, haz,rl,k çal, malar,n,n¹³ gündeminde olan konu, somut bir siyasî hedef haline getiriliyordu.

III. öAVRUPA ANAYASASIö: BEKLENT LER VE KAR ILIKLAR

A. Laeken Deklarasyonöndan öAvrupa için Bir Anayasa Olu turan Antla ma Tasla öna

Laeken Deklarasyonuöyla kurulan ve çal, malar,n, Fransaön,n eski Cumhurba kan, Valery Giscard d'ESTAING ba kanl, ,nda sürdüren öAvrupaön,n Gelece i Konvansiyonuö,

¹⁰ Nice Antla mas,öna ekli öNihâf Senetöte yer alan 23 numaral, öAvrupaön,n Gelece i Hakk,ndaki Deklarasyonö için bkz. öTreaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related actsö (OJ C 80, 10.3.2001), (OJ C 80, 10.3.2001), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).

¹¹ öAvrupaön,n Gelece i Hakk,nda Laeken Deklarasyonuö metni için bkz. öLaeken Declaration on the Future of the European Unionö, <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?sessionId=BFT1JXCLqsj0GqG1GmTSb6PW0fPIZyQq7k7z2hxnqtQ8xJmJZJQP!-172979321?docId=344249&cardId=344249>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).

¹² Gerçekten de, arkas,nda çok yo un bir entelektüel tart, ma birikimi bulunan Avrupa Anayasas, projesinin lehinde ortaya konulan görü ler, Laeken Deklarasyonuönda dile getirilen bu resmî çerçeveden ibaret de ildir. Kapsam, itibariyle böyle bir yaz,da incelenmesi mümkün olmayan bu görü lerden en temel baz, örnekler için bkz. HABERMAS, Jürgen: öWhy Europe Needs a Constitution?ö, New Left Review, 11, 2001, s.5-26. Bu makale, Yazarön öRemarks on Dieter Grimmö -Does Europe Need a Constitution?ö (European Law Journal, 1(3), 1995, s.303-307) ba l,k l, öyorumöünün geni letilmi halidir. GRIMMön, söz konusu öyörümöda at,f yap,lan makalesinin, bu iki yaz,y la birlikte de erlendirilmesi ise, Avrupa Anayasas, konusunda çat, an görü leri de erlendirmek bak,m,ndan çok de erli bir f,r sat sunmaktad,r. Söz konusu çal, ma için bkz GRIMM, Dieter: öDoes Europe Need a Constitution?ö, European Law Journal, 1(3), 1995, s.282-302. Ayr,ca bkz. WEILER, J.H.H.: The Constitution of Europe: Do the New Clothes Have an Emperor?, Cambridge University Press, Cambridge 1999.

¹³ Bu tarihe kadar, pek çok üye ülkeden gelen parlamenterler, Topluluk organlar, bünyesinde kurulan çal, ma gruplar, ve çe itli özel komiteler taraf,ndan gündeme getirilen anayasa önerileri için bkz. NENTWICH, Michael/FALKNER, Gerda: öIntergovernmental Conference 1996: Which Constitution for the Union?ö, European Law Journal, 2(1), 1996, s.2-6.

2002 y,l,n,n ubat ay,ndan 2003 y,l,n,n Haziran ay,na kadar devam eden müzakereler sonucunda, õAvrupa çin Bir Anayasa Olu turan Antla ma Tasla ,õn,¹⁴ (*Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*) haz,rılarak Avrupa Birli i Konseyi'ne sunmay, ba ard,. Çe itli ÷lke kamuoylar,nda farkl, tepkilere yol açan metin, büyük pazarl,klar ve eklenen yeni hükümler sayesinde var,lan uzla malar sonucunda, 28 Ekim 2004 tarihinde Roma'õn, görkemli Campidoglio Tepesi'nde düzenlenen bir törenle, aralar,nda Türkiye'nin de bulundu u tüm üye ve aday ÷lkelerin devlet veya hükümet ba kanlar, taraf,ndan imzalanarak resmen kabul edildi.¹⁵

Bununla birlikte, Taslak Anayasa hükümlerine yak,ndan bak,ld, ,nda; metnin, kendisinde beklenen baz, temel i levleri yerine getirme konusunda çe itli eksik ve sorunlarla malül oldu u gör÷lmekteydi. Bu kapsamda her eyden önce; Taslak Anayasa ile õBirlik mimarisinin basitle tirilmesiõ ve õantla malar,n sadele tirilmesiõ hedeflerine ula ,lamam, oldu u, daha ilk bak, ta göze çarpan hususlar aras,ndayd,. Gerçekten, Taslak Anayasa metninde Birlik organlar,n,n azalt,mas, söz konusu olmad, , gibi; o tarihe kadar var olan iki dereceli yarg,sal mimarinin, õAvrupa Adalet Divan,õ, õGenel Mahkemeõ ve õUzman Mahkemelerõden olu an üç parçal, bir yarg,sal mimariye dönü tür÷lmesi gibi (Taslak Anayasa, I. Bölüm, m.29) pek çok õkurum art,r,c,õ düzenlemeye yer verildi i de anla ,lmaktayd,. Dahas,, metnin kendisi de, õsadele tirmeõ hedefinden ne kadar uzak kal,nd, ,n,n çarp,c, bir örne i olarak öne ç,k,yordu. Gerçekten de Taslak Anayasa, 4 ana bölüm alt,nda toplam 448 madde ile bunlara eklenen 36 Protokol ve 2 Ekõten ve ayr,ca çe itli hükümler ve protokollere ili kin olarak yay,mlanan 50 Bildirge'den olu maktayd,.

õDaha etkin bir Birlikõ yarat,mas, yönünde ortaya konan aray, lar,n da õki bu, Birlik terminolojisinde, üye devletlerin karar alma sürecindeki õvetoõ yetkilerinin azalt,mas, anlam,na gelmektedirõ bir kez daha ulus-devletler duvar,na çarpt, , ve büyük ölçüde sonuçsuz kald, , gör÷lmekteydi. Gerçekten, örne in Taslak Anayasa'n, orijinal metninde Bakanlar Konseyi'nde karar almay, kolayla t,r,c, yönde getirilen düzenlemeler, küçük devletlerden gelen büyük itirazlarla kar ,la ,rken, 17-18 Haziran 2004'te toplanan Brüksel zirvesinde bu konuda ciddi ödünler verilmek zorunda kal,nd,. Benzer ekilde, zirve sonras,nda yay,mlanan bildirgenin õKurumlarõ ba l, ,n, ta ,yan birinci k,sm,nda yer alan ilk õEkõte de, Taslak Anayasa'n, õAvrupa Komisyonu'nun olu umunu düzenleyen bölümlerinde önemli de i ikliklere gidildi. Bu kapsamda, üye ÷lkelerin e it temsili ilkesinden ve ulus-devletlerin mutlak e itli i anlay, ,ndan uzakla an ve õAvrupal,l, ,õ iyice ön plâna ç,kar,lan Komisyon'un yap,s,nda önemli de i ikler yap,l,rken, õetkinlikõ hedefine giden süreç de büyük ölçüde sekteye u rat,lm, oldu. Benzer ekilde, Birlik mimarisinde õteden beri önemli bir yer tutan õyetki ikamesiõ (*subsidiarity*) ve õörant,l,l,kõ ilkelerinin de, Birlik faaliyetleri kar ,s,nda, vatandaşlardan ziyade üye devletlerin ç,karlar,n, korumay, amaçlayan birer tampon olarak tasarland, , gör÷ldü. Üstelik bütün bu düzenlemeler bir arada de erlendirildi inde, bunlar,n, Anayasa'n, õngördü ü õAvrupa Konseyi Ba kanl, ,õ (Taslak Anayasa, I Bölüm, m.22) ve õBirlik D, i leri Bakanl, ,õ (Taslak Anayasa, I Bölüm, m.28) gibi õAvrupal,la t,r,c,õ kurumlar,n yaratt, , ivmeyi dahi geri plânda b,rakabilecek bir a ,rl, a sahip olduklar, anla ,lyordu.

õDaha demokratikõ ve õAvrupa Halklar,õna daha yak,n bir Birlikõ olu turma hedefi ise, Taslak Anayasa'n, en zay,f halkas,n, olu turuyordu. Zira metinde Avrupa'n, çokça yak,n,lan õdemokrasi aç, ,õna (*democratic deficit*) çare olarak sunulan õvatandaşl,kõ tasar,m,, Maastricht Antla mas,õndan o güne kadar uygulanan sistemden herhangi bir esasl, farkl,l,k göstermedi i gibi; Birlik vatandaşlar,na tan,nan haklar da, onlar, Birlik kurumlar,n,n õolu turucuõ ve õdenetleyiciõ gücü haline getirmekten çok uzak kalmaktayd,. Demokratik mekanizmalar,n tesisi konusundaki bu eksikli in telafisi amac,yla metinde; söz konusu bo luklar,n, terazinin *liberal haklar* kefesinin doldurulmas, suretiyle giderilmeye çal ,ld, , anla ,lmaktayd,. Gerçekten, gerek gösteri li bir Temel Haklar art,õn, varl, ,, gerekse ekonomik kazançlara dayanan bir Birlik anlay, , ile; vatandaşl, ,n õkat,l,mõ boyutundaki eksiklerin õkazançõ boyutunun õne ç,kar,mas,yla telâfi edilmeye çal ,ld, , ve vatandaşl,k kavram,n,n, daha ziyade bir halkla ili ikler arac, olarak kullan,ld, , gözlemlenmekteydi. Bu durumunsa, vatandaşlar,n kendi

¹⁴ Metinde bundan böyle õTaslak Anayasaõ veya õAvrupa Birli i Taslak Anayasas,õ olarak kullan,lacakt,r.

¹⁵ Anayasa'n, tam metni için bkz. õTreaty Establishing a Constitution for Europeõ (OJ C 310, 16.12.2004), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2004%3A310%3ATOC>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).

kaderlerini belirleyen kararlar, n al, nmas, na, uygulanmas, na ve denetlenmesine kat, l, m, n, ifade eden klâsik vatanda l, k tan, m, n, n oldukça gerisinde kald, , görülmekteydi.

Bütün bu tart, malar, n ard, ndan, hem haz, rlan, biçimi¹⁶ hem de içeri i aç, s, ndan büyük tart, malara konu olan Taslak Anayasa Anla mas, n, n, önce Hollanda'da ard, ndan da Fransa'da yap, lan halkoylamalar, nda reddedilmesi, büyük bir ok etkisi do urdu. Bu geli meyle birlikte, daha birkaç y, l önce a al, törenlerle ba layan ve büyük umutlar, n konusu olan anayasa maceras,, büyük bir hayal k, r, kl, , yla sonlanm, oldu.

B. Taslak Anayasa Referandumlar, ndan Lizbon Anla mas, na

Fransa ve Hollanda'daki halkoylamalar, n, n ard, ndan anayasa projesi iki y, ll, k bir süre için önadasaö b, rak, l, rken, bu süre, Avrupal, liderler taraf, ndan, bir yandan kendi kamuoylar, ndaki hassasiyetlerin ölçümü ve yeniden de erlendirilmesi, di er yandan da kar , l, kl, siyasî pozisyonlar, n ayarlanmas, için bir soluklanma f, rsat, olarak görüldü. Bütün bu çalkant, l, sürecin ard, ndan, 21-22 Haziran 2007 tarihinde Brüksel'de toplanan Avrupa Birli i zirvesinde Almanya Ba bakan, ve Avrupa Birli i Konseyi Dönem Ba kan, Angela Merkel; uzun müzakerelerin ard, ndan nihayet Birlik'ın anayasal gelece i üzerinde bir uzla maya var, ld, , müjdesini verdi. Ne var ki, bu ömüjdeönin içeri i biraz sorguland, , nda, asl, nda var, lan bu noktana, ö Avrupa Anayasas, ö dü leri kuranlar aç, s, ndan bir ömüjdeö olmaktan ziyade, yeni ve daha büyük bir hayal k, r, kl, , oldu u aç, kça görülmekteydi. Gerçekten de, an, lan zirve sonucunda var, lan nokta, Taslak Anayasa'n, n getirdi i pek çok radikal at, l, m, ndan vazgeçildi ini gösteriyordu. Bu kapsamda at, lan ad, mlara bak, ld, , nda;

- Her eyden önce, Zirve'de Avrupa Birli i için önünde art, k bir öAnayasaön, n de il, ama bir öReform Antla mas, ön, n bulundu unun aç, kça kabul edildi i görülmekteydi.¹⁷

- Bunun bir yans, mas, olarak da, gelecek antla malarda öAnayasaö kelimesinin kullan, lmayaca , ve öBirlik Mar , ö ile öBayrakö gibi anayasal sembollere hiçbir ekilde yer verilmeyece i de aç, kça ifade edilmekteydi.¹⁸

- Benzer ekilde, öBirlik D, i leri Bakan, ö, öyasaö ve öçerçeve yasaö kavramlar, da, tümüyle vazgeçilen kavramlar aras, nda yer almaktayd, .

- Bütün bu simgesel tercihlere ek olarak, metinde öOrtak D, ve Güvenlik Politikas, ö, öCezaî Konularda Polis ve Adlî birli iö ve öTemel Haklar art, ön, n hukukî ba lay, c, l, , gibi konularda üye ülkelerin farklı uygulamalar benimsemesine kap, aç, ld, , görülmekteydi.

Bu haliyle Haziran 2007 Brüksel Zirvesi, öFederal Avrupaö hayalinden tümüyle vazgeçildi i ve öçok vitesli Avrupaö anlay, , n, n, tüm resmî itirazlara kar , n, geçmi te hiç olmad, , kadar etkin bir biçimde Birlik gündemine oturdu u bir Zirve olarak tarihteki yerini alm, oldu.

Bu zirvenin , , nda toplanan Lizbon Zirvesi ise, Birlik'ın günümüzde geçerli olan yap, s, n, olu turan kararlar, n al, nd, , zirve oldu. 13 Aral, k 2007 tarihinde imzalanan ve hükümlerinin büyük bölümü 1 Aral, k 2009 tarihinde yürürlü e giren Lizbon Antla mas,¹⁹, önceki kurucu antla malar, n yerine tek bir öAnayasaö metni koymak yerine, yaln, zca 1992 Maastricht Antla mas, ve 1957 Roma Antla mas, n, de i tiren bir metin biçiminde ortaya ç, kt.,²⁰ Bununla birlikte metinde gözlemlenen as, l ilginç husus; Taslak Anayasa'da yer alan ve

¹⁶ Bu konudaki baz, ele tiriler için bkz. ODER, Bertil Emrah: Avrupa Birli i için Anayasa ve Anayasac, l, k, Anahtar Kitaplar Yay, nevi, stanbul 2004, s.242-245; PODOLNJAK, Robert: öExplaining the Failure of the European Constitution: A Constitution-Making Perspectiveö, Collected Papers of Zagreb Law Faculty, 57(1), 2007, s.39-40; ERIKSEN, Erik Oddvar/FOSSUM, John Erik: öEurope in Search of Legitimacy: Strategies of Legitimation Assessedö, International Political Science Review, 25(4), 2004, s.453.

¹⁷ *Brussels European Council 21/22 June 2007 - Presidency Conclusions, Annex I: IGC Mandate*, 11177/1/07 REV 1, CONCL 2, Brussels, 20 July 2007, m.1. Metin için bkz. öBrussels European Council 21/22 June 2007 - Presidency Conclusionsö (2007). https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/94932.pdf, (Eri m Tarihi: 14.10.2019).

¹⁸ *Brussels European Council 21/22 June 2007 - Presidency Conclusions, Annex I: IGC Mandate*, 11177/1/07 REV 1, CONCL 2, Brussels, 20 July 2007, m.3. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/94932.pdf, (Eri m Tarihi: 14.10.2019).

¹⁹ *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community* (OJ C 306, 17.12.2007), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>, (Eri m Tarihi: 14.10.2019).

²⁰ Lizbon Antla mas, ile de i ik *Avrupa Birli i Antla mas, ve Avrupa Birli i için İeyi i Hakk, nda Antla ma*, n

Haziran 2007 Brüksel Zirvesinde art,k Avrupa Birli i gündemden tamamen ç,kt, , belirtilen pek çok hususun, Lizbon Antla mas, ile bir ekilde hayata geçirilmi olmas,yd.,²¹ Bu kapsamda, Lizbon Antla mas, ile getirilen düzenlemeler aras,ndan öne ç,kanlar,n u ekilde s,ralanmas, mümkündür:

- Anla ma ile, Birlik kurumlar, aras,nda, üyeleri Avrupa vatanda lar, taraf,ndan do rudan seçimle belirlenen tek kurum olan ðAvrupa Parlamentosuö güçlendirilmektedir. Bu kapsamda, Lizbon Antla mas, ile karar alma süreçlerinde uygulanan ðortak karar alma usulüöne yeni alanlar eklenmi ve bu yolla Avrupa Parlamentosuönun rolü artt,r,lm, t,r. Ayr,ca, Birlik bütçesi ile uluslararası, sözleşmeler komsunda da Parlamentoönun konumunun güçlendirilmi tir.

- Maastricht Antla mas, ile kurulan ö3 sütunlu yapıö, birinci sütunu olu turan organlardan ðAvrupa Kömür ve Çelik Toplulu uönü kuran antla man,n süresinin dolmas, ve ðAvrupa Toplulu uönun da (eski ðAvrupa Ekonomik Toplulu uö) sonland,r,larak Avrupa Birli i tüzel ki ili ine kat,lmas,yla sona erdirilmi tir.

- Antla ma ile, daimi bir ðAvrupa Birli i Konseyi Ba kan,ö görevi ihdas edilmi ; Konsey içinde Birlik üyesi ülkelerin say,s, ve sahip olduklar, a ,rl,kl, oya ek olarak, ülke nüfuslar,n,n da dikkate al,naca , yeni bir nitelikli ço unluk oylama sistemine geçilmi tir.

- Daha önemlisi; ðOrtak D, ve Güvenlik Politikas,ön,n, eskiden beri benimsenen usullere uygun olarak belirlenece i, ba ka bir ifadeyle, söz konusu alan,n, hükümetleraras, mahiyetini koruyarak, esasen *siyasal bir alan* olmaya devam edece i kararla t,r,lm, t,r. İlginç olan; Avrupa Birli i Konseyi ile Komisyon Ba kan,ön,n birlikte atayacaklar, bir ðAvrupa Birli i D, Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisiö pozisyonunun yarat,lmas, ve bu ki inin, Birlikön Ortak D, ve Güvenlik Politikas,n, yürütmekle görevlendirilmi olmas,d,r.

- ðCezai Konularda Polis ve Adlî birli iö alan, ise, bu konuya ili kin hükümlerin be y,ll,k bir geçi sürecinin ard,ndan 2014 y,l,nda yürürlü e girmesiyle birlikte ðÖzgürlük, Güvenlik ve Adalet Alan,ö ismini alm, ve ciddi derinle melere konu olmu tur. Gerçekten, öncelikle bu alanda eskiden geçerli olan ve ba lay,c, gücünü Birlik üyesi devletlerin imzas,ndan alan çerçeve kararlarö,n yerini do rudan uygulanabilir nitelikteki ðTüzüklerö alm, ; bu alan Avrupa Birli i Adalet Divan,ön,n yarg, yetkisi içine sokulmu ve sistem, 2019 y,l, sonuna kadar faaliyete geçmesi öngörülen ðAvrupa Savc,l,k Ofisiö (EPPO) gibi kurulu larla da desteklenmi tir. Bu ba lamda Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alan,ön,n, yukar,dakinden farklı olarak, *hukukî bir alan* hüviyeti kazanm, oldu unu söylemek mümkündür.

- Son olarak, Lizbon Antla mas, ile ðAB Temel Haklar art,ö hukuken ba lay,c, hale getirilmi tir. Bir ba ka deyi le, artöta düzenlenen bütün haklar Avrupa Birli iönin öbirincil mevzuat,ö haline getirilmi ve Birlik genelinde korunmas, ve uygulanmas, güvence alt,na al,nm, t,r.

Lizbon Antla mas,, Avrupa Birli i anayasac,l, , perspektifinden bak,ld, ,nda, oldukça ilginç bir metin olarak kar ,m,zda durmaktad,r. Zira yukar,da da belirtildi i üzere, Antla maön,n en dikkat çeken özelli i; birkaç y,l öncesinin öanayasa projesiönin önemli ba l,klar, aras,nda yer alan pek çok yenilikçi hususun bir ekilde hayata geçirilmi olmas,d,r.²² Gerçekten, ismi de i tirilmi bir ðBirlik D, i leri Bakan,öndan ba lay,c, bir ðTemel Haklar art,öna kadar, anayasal mimarinin hem *kurumsal alan,na* hem de *temel hak ve özgürlükler alan,na* ili kin pek çok reformun, Lizbon Anla mas, metnine bir ekilde dâhil edilmi oldu u görülmektedir. Bu kapsamda, Taslak Avrupa Birli i Anayasas,önda yer alan ve esasen sembolik anlamlar ta ,yan ðBirlik Mar ,ö ve ðBayrakö gibi ö eler bir tarafa b,rak,l,rsa, kurumsal reform süreci ve temel haklar alan,nda at,lmak istenen neredeyse bütün ad,malar,n Lizbon Antla mas,önda bir ekilde

Türkçe metni için bkz. ðAvrupa Birli i Antla mas, ve Avrupa Birli iönin leyi i Hakk,nda Antla maö <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).

²¹ Nitekim belki de metnin bu özelli i nedeniyle, Lizbon Antla mas,ön,n üye devletlerce onaylanmas, ve yürürlü e girmesi süreci de sanc,l, olmu tur. Bu kapsamda örne in; Antla maön,n referandumu götürüldü ü rlanda Cumhuriyetiönde vatandaşlar, Lizbon Antla mas,ön,n, 2008 referandumunda reddetmi lerdir. Avrupa Komisyonuönun yap,s,nda her üye devletin bir temsilcisinin olaca , ve rlanda Anayasas,ön,n belirli bölümlerinin Lizbon Antla mas,öndan etkilenmeyece i konular,nda Avrupa Komisyonu taraf,ndan verilen garantilerin ard,ndan, Ekim 2009öda yap,lan ikinci bir referandumda Lizbon Antla mas, kabul edilmesi sa lanm, t,r.

²² REPETTO, Giorgio: ðBetween the -No Longerö and the -Not Yetö Shifting Sovereignties at the Age of Supranational Constitutionalismö, *Comparative Law Review*, 7(2), 2016, s.10.

kendisine yer bulmu oldu u söylenebilir.

IV. SONUÇ

O halde, bütün bu de erlendirmeler, u sorunun sorulmas,n, hakl, ve me ru k,lmaktad,r: Ne de i ti?

Bu soruya yan,t verebilmek için, Lizbon Anla mas,ın, öncesine; 2001 y,l,ndaki Taslak Anayasa tart, malar,na dönmek gerekmektedir. Bu anlamda, cevaplanmas, gereken as,l soru da u ekilde formüle edilebilir: 2000di y,llar,n ba ,nda, Avrupa'da bir öanayasaö fikrinin ortaya at,lmaz,n, ard,nda yatan neden neydi? Daha aç,k sormak gerekirse; neden Birlik ad,na ula ,lmak istenen tüm hedefleri içeren ve benzer pek çok örne i bulunan yeni bir öantla maö de il de, illâ bir öanayasaö?

Kan,mca, bu sorunun cevab,, anayasalar,n öhukukö gücü ve etkisinden ziyade; yukar,da de inilen öhukuk ötesiö i levinden, yani ösiyasal entegrasyon i leviönden yola ç,k,larak verilebilir.

Bilindi i üzere, her demokratik örgütlenme (*polity*), temel olarak üç unsurdan oluşmaktadır. Bunlar; hukukî ki ili e sahip özgür ve e it yurtta lar aras,nda gerçekle en öyatay birlikteliklerö, toplumsal amaçlara ula mak için at,lacak ad,mlardan sorumlu öbürokratik bir organizasyonö ve siyasî birli in ta ,y,c,s, olarak öyurtta lar aras, dayan, maö,r.²³ Avrupa Anayasas, fikrini destekleyenlere göre, bu üç unsurun bugüne kadar yalnızca ulus devletler ölçe inde gerçekle ebilmi olmas,, ulusüstü bir ölçekte (Avrupa) gerçekle ecek ve ça da demokratik kazan,mlara uygun dü ecek yeni bir kesi me ihtimalinin bulunmad, , anlam,na gelmemektedir.²⁴ Bu anlamda, 2000di y,llar,n ba ,nda Avrupa Birli i öAntla mas,ö yerine bir Avrupa Birli i öAnayasas,ö fikrini ortaya atanlar,n, tam da böyle bir hayalin pe ine dü mü olduklar,n, söylemek mümkündür.

Böyle bir hayalin somut bir çabaya dönü mesini mümkün k,lan geli melerse, 2000di y,llar,n ba ,nda Avrupa bütünle mesinin geldi i duruma bak,larak aç,klanabilir. Zira bu y,llarda, ekonomik at,l,mlar,n siyasî/toplumsal at,l,mlarca takip edilece i varsay,m,na dayanan ve Avrupa Birli i için o döneme kadarki geli imine damgas,n, vuran öyeni-i levselciö (*neo-functionalism*)²⁵ bütünle me çizgisinin sonuna gelindi ine inan,lm,²⁶ ve Avrupa bütünle mesini daha ileriye götürebilmek için yeni bir toplumsal zemine ihtiyaç duyuldu u dü ünülmü tür. te, öAvrupa Anayasas,ö fikrinin somut bir projeye dönü mesini mümkün k,lan itici güc de, anayasalar,n yukar,da de inilen entegrasyon i levinden faydalanarak; ulusal, etnik, dinsel ve dilsel aç,dan fazlas,yla bölünmü olan Avrupa K,tas,ın, yeni bir platformda ve yeni bir aidiyet duygusu ekseninde bir araya getirmek arzusu olmu tür.

Ne var ki, modern Avrupaın,n din-lâiklik, iktidar-toplum, ulusçuluk-evrenselcilik, farklılık-bütünlük ve nihayet bireycilik-toplumculuk ekseninde geçirdi i büyük dönü ümlerin bir kez daha test edildi i bir platform i levi gören anayasa tart, malar,, sonuçta Fransa ve Hollanda'daki referandumlarda ç,kan ret sonuçlar,yla kar ,la m, ve büyük umutlar ba lanan siyasî entegrasyon projesi, sembolik aç,l,mlar,yla birlikte suya dü mü tür.

Bugün gelinen noktadan geriye bak,ld, ,nda, anayasa projesinin ba ar,s,z olmas,na yol açan sebepler aras,nda, neo-liberal Avrupa vizyonuna yönelik tepkilerden anayasa yap,m yöntemine ili kin ele tirilere; metnin karma ,k yap,s,n,n yaratt, , sorunlardan geni leme sürecinin olumsuz etkilerine kadar pek çok hususun say,lmaz, mümkündür. Ancak, bu konudaki sebepler ne kadar ço alt,l,rsa ço alt,ls,n, zihinlere hâkim olan ulus-devlet alg,s,n,n ödireni ininö de, bu kapsamda dikkate de er bir rol oyna ,n, belirtmek gerekmektedir.

Bu sonucun, ayn, zamanda, anayasalar,n siyasî entegrasyon i levinin, yüzy,l,m,zda halen yalnızca ulus devletler ölçe inde geçerli olmaya devam etti i ekinde yorumlanmas, da söz konusu olabilir. Bununla birlikte, siyasal entegrasyon ihtiyac,n,n sabit ve dura an bir ihtiyaç

²³ HABERMAS, Jürgen: öThe Crisis of the European Union in the Light of a Constitutionalization of International Lawö, *European Journal of International Law*, 23(2), 2002, s.339.

²⁴ HABERMAS, s.339.

²⁵ Yeni-i levselcilik hakk,nda bkz. BJØRN, Høyland/SCHIERITZ, Mark, öTheories of European Integrationö, in Garcia, J.J.F./Clayton Jess E./Hobley, Christopher (ed.), *The Student's Guide to European Integration*, Polity Press, Padstow-Cornwall 2004, s.30; SANDHOLTZ, W./STONE-SWEET, Alec (ed.), *European Integration and Supranational Governance*, Oxford University Press, Oxford 1998.

²⁶ WEILER, s.244.

olmad, ; ortaya ç,kan farkl, sorunlara göre tekrarlanan ve büyüyen bir ihtiyaç oldu u da ak,ldan ç,kar,lmamal,d,r. Bu ba lamda *ulusalt*, *ulusal* ve *ulusüstü* düzeylerde ortaya ç,kan yeni sorunlar, bütün bu düzeylerde hissedilen siyasal entegrasyon aray, lar,n, tetikleyebilecek, derinle tirebilecek ve me rula t,rabilecektir. Ayn, yakla ,m ba lam,nda, Avrupa Birli i'nin günümüzde kar , kar ,ya oldu u gözlemlenen üç ayakl, kimlik krizi'nin de, Birlik düzeyinde siyasal entegrasyon ihtiyac,n, derinle tirici bir rol oynad, , söylenebilir. Gerçekten, Avrupa ölçe inde e zamanl, olarak uygulanan *ortak* para politikas, ve *ulusal* malî politikalar,n zay,f ekonomiler için yaratt, , riskler, küreselle menin gerilemesi ve yeni mülteci ak,nlar,n,n yaratt, , korunmac, ve içe kapanmac, e ilimler ve dinsel temelli terörizm alg,s,yla üçüncü ku ak Avrupal, Müslümanlar'a yönelen negatif kimliklenme e ilimleri, bugünün Avrupas,ın,n bir kez daha yeni bir kimlik kriziyle kar , kar ,ya oldu unu göstermektedir.²⁷

Ulusüstü düzeyde ortaya ç,kan bütün bu sorunlar; *ulusalt*, düzeyde etnik, dinsel ve kültürel merkezkaç e ilimleri, *ulusal* düzeyde çe itli siyasî ve toplumsal krizleri ve *ulusüstü* düzeyde ise karma ,k gelecek kayg,lar,n, tetiklemektedir. Bu ba lamda, söz konusu sorunlar,n her birinin, her seviyede yeni siyasal entegrasyon ihtiyaçlar, do urmaya devam etti i söylenebilir. Bu ak,l yürütme biçimi ise bizlere, Avrupa Birli i Anayasas, giri iminin dü ündürdüklerinin, 2000'di y,llar,n ba ,ndaki ilginç bir dönemin hat,ralar, olarak kalmayaca , izlenimini vermektedir. Ba ka bir ifadeyle, önümüzdeki on y,llar,n, gittikçe derinle en kimlik ve aidiyet krizleri e li inde, her düzeyde yeni siyasi entegrasyon aray, lar,n,n yo unla aca , y,llar olarak tahâyüül edilmesi, gerçekçi bir öngörü olacaktır. Bu ba lamda anayasalar,n siyasî entegrasyon i levine yönelik alg, ve beklentilerin de, ulusal düzeyde oldu u kadar, ulusalt, ve ulusüstü düzeylerde de yeni tart, malara gebe oldu unu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKE, Claude: öPolitical Integration and Political Stability, A Hypothesisö, World Politics, 19(1), 1967, s. 486-499, DOI: <https://doi.org/10.2307/2009789>
- AKE, Claude: A Theory of Political Integration, The Dorsey Press, Homewood, Illinois 1967.
- BJØRN, Høyland ve Mark SCHIERITZ, öTheories of European Integrationö, in Garcia, J.J.F. / Clayton Jess E. / Hobley, Christopher (ed.), The Student's Guide to European Integration, Polity Press, Padstow-Cornwall 2004.
- CLAYTON, Jess: öA History of European Integrationö, in Garcia, J.J.F. / Clayton Jess E. / Hobley, Christopher (ed.), The Student's Guide to European Integration, Polity Press, Padstow-Cornwall 2004.
- de BÜRCA, Gráinne: öIs EU Supranational Governance a Challenge to Liberal Constitutionalism?ö, New York University School of Law Public Law & Legal Theory Research Paper Series, Working Paper No. 18-09, 2018.
- ERIKSEN, Erik Oddvar / FOSSUM, John Erik: öEurope in Search of Legitimacy: Strategies of Legitimation Assessedö, International Political Science Review, 25(4), 2004, s. 435-459, DOI: <https://doi.org/10.1177/0192512104045089>
- GRIFFITHS, Richard T.: öEurope's First Constitution: The European Political Community, 1952-1954ö, in Martin, S. (ed.), The Construction of Europe, Essays in Honour of Emile Noël, Springer, Dordrecht 2005, s. 19-39.
- GRIMM, Dieter: öDoes Europe Need a Constitution?ö, European Law Journal, 1(3), 1995, s. 282-302, DOI: [10.1111/j.1468-0386.1995.tb00033.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.1995.tb00033.x)
- GRIMM, Dieter: Integration by Constitution, International Journal of Constitutional Law, 3 (2-3), 2005, s.193-208, DOI: <https://doi.org/10.1093/icon/moi014>.
- GÜNU UR, Haluk: Avrupa Birli i, Avrupa Ekonomik Dan, ma Merkezi Yay,n., Ankara 2014.
- HABERMAS, Jürgen: öRemarks on Dieter Grimm's "Does Europe Need a Constitution?"ö, European Law Journal, 1(3), 1995, s. 303-307, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.1995.tb00034.x>
- HABERMAS, Jürgen: öThe Crisis of the European Union in the Light of a Constitutionalization of International Lawö, European Journal of International Law, 23(2), 2002, s. 335-348, DOI: [doi:10.1093/ejil/chs019](https://doi.org/10.1093/ejil/chs019)
- HABERMAS, Jürgen: öWhy Europe Needs a Constitution?ö, New Left Review, 11, 2001.

²⁷ SIMONCINI, Marta/STRAETMANS, Gert, öHow to Bridge the Gaps between Competing Paradigms of EU Law: An Introductionö, Perspectives on Federalism, 9(2), 2017, s.E-III.

- NENTWICH, Michael / FALKNER, Gerda: öIntergovernmental Conference 1996: Which Constitution for the Union?ö, *European Law Journal*, 2(1), 1996, s. 83-102, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.1996.tb00019.x>
- ODER, Bertil Emrah: *Avrupa Birli i önde Anayasa ve Anayasac,l,k, Anahtar Kitaplar Yay,nevi, stanbul 2004.*
- PODOLNJAK, Robert: öExplaining the Failure of the European Constitution: A Constitution-Making Perspectiveö, *Collected Papers of Zagreb Law Faculty*, 57(1), 2007, s. 1-44.
- REPETTO, Giorgio: öBetween the -No Longerö and the -Not Yetö Shifting Sovereignties at the Age of Supranational Constitutionalismö, *Comparative Law Review*, 7(2), 2016, s. 1-12.
- SANDHOLTZ, W. / STONE-SWEET, Alec (ed.), *European Integration and Supranational Governance*, Oxford University Press, Oxford 1998.
- SIMONCINI, Marta / STRAETMANS, Gert, öHow to Bridge the Gaps between Competing Paradigms of EU Law: An Introductionö, *Perspectives on Federalism*, 9(2), 2017, s. EI-EXIX, DOI: DOI: 10.1515/pof-2017-0017.

INTERNET KAYNAKLARI

- Avrupa Birli i Antla mas, ve Avrupa Birli i önin leyi i Hakk,nda Antla ma, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Brussels European Council 21/22 June 2007 - Presidency Conclusions (2007), https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/94932.pdf, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Laeken Declaration on the Future of the European Union (2001), <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=BFT1JXCLqsj0GqG1GmTSb6PW0fPIZyQq7k7z2hxnqtQ8xJmJZJQP!-172979321?docId=344249&cardId=344249>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Treaty on European Union (OJ C 191, 29.7.1992), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (OJ C 80, 10.3.2001), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Treaty Establishing a Constitution for Europe (OJ C 310, 16.12.2004), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2004%3A310%3ATOC>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (OJ C 306, 17.12.2007), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>, (Eri im Tarihi: 14.10.2019).